

▷ KNJIŽEVNA POROČILA. ◁

Reči o svečoveku. Izdanje S. B. Cvijanovića. Beograd 1920. 338 str.

Knjiga je izšla brez avtorjevega imena, toda naši čitatelji že vedo, da je pisatelj „Vsečloveka“ O. Nikolaj Velimirovič. Med vojsko je živel pisatelj (father Velimirovitch!) kot profesor bogoslovja v Oxfordu. Izčrpati v kratkih besedah to po vsebini in obliki nenavadno delo ni mogoče. Pri čitanju se zazdi človeku, da je stopil v samo svetišče vesoljstva (vasione): vse je tako široko in neizmerno, nepregledno in neurejeno. Vse žive in nežive stvari nastopajo v spričevanje novega blagovestja: „zeleni borovi in žute lesice“; vse docira in se pobija od ene strani do druge. Poleg vzvišenih in v resnici dragocenih idej najdete vsakdanje domiselke kot: „svečovek u tajnosti zna, da su svi dani pojednaki paketi u koje smrt *upakuje* (!) svoje darove večnosti (str. 9)“; ali pa: „jer mu Indija beše mila kao teletu krava (str. 100)“. Upajmo, da ne bo iz kraljestva vsečlovekovega izključena lepota in smisel za lepoto. V sredini te oduševljene „vasione“ se kreta zagonetna postava: Ananda Vran Gavran, učitelj in prerok nove dobe. Filozofski podstavki te ogromne zgradbe niso dovolj točno izdelani; pisatelj obnovi stari panpsihizem, ki ga pa v tej stilizaciji ni z lahka razločevati od panteizma: „svečovek vidi u svakoj stvari jedno dvojstvo od Boga i sebe samog“ (str. 8) toda: „Svečovek je razpeti Bog u svemu“. Tragična usoda slovanskega (ali mogoče vsakega) misleca se mi zdi, da ga pogon njegovih umstvenih operacij dovede v neki dobi do panteizma in njegove logične posledice, nauka o večnem povratku vsega (str. 5). Kakor se vsečlovek strne na eni strani z Bogom, tako na drugi s principom zlega: z Luciferom: „Svečovek je majka Luciferova“ (str. 6), toda ta nehvaležni sin je ponižal, vpropastil svojo mater. „Ja (Vran Gavran) hoću, da uspostavim majku, da je saberem, omočam, osvemočam i vaskrsnem... Nadčovek (namreč Nietzschejev!) je zidao kule na neravnim temeljima *spoljašnje razlike* svega, zato su mu se kule survale. A mi ćemo zidati kulu novog sveta nove istorije na temelju *unutrašnje* — najunutrašnje — jednakosti svega ili *raspetog Boga*“ (str. 6); „razpeti Bog“ je univerzum mišljen kot Bog. Naše delo je potemtakem mišljeno kot nekak pendant Nietzschejevemu Zarathustri, ki ga pisec posnema v pesniški dikciji in obliki razprave.

Ta življenjska filozofija je seveda neodvisna od empiričnih zakonitosti: „ne syračaj u dućan krompiravih enupiričara da kupuješ kadifu“ (str. 130). Kot organ spoznavanja deluje v takih sistemih *notranje oko*, intuicija; priprava za to metodo razglabljanja je pa „post, bdenje i molitva“ (str. 303).

Pisateljev postopek obstoji v rezki kritiki sedanjih razmer in v razmotrivanjih o vzgoji in nalogi vsečloveka: „ne toliko kao ideal od sutra koliko dužnost od danas“. Kot vodilni motiv stoji ob izhodišču teh izvajanj misel: „ne možete meni (Gavranu) ni sebi pomoći, ako ne pomognete *svemu*. A svemu ćete pomoći misleći o Svečoveku“. V resnici pove avtor marsikatero uvaževanja vredno misel, n. pr. „Ne htede ipak Vran živeti samo od svojih reči i zabranjivaše svakome da zaradjuje novae provadjanjem reči i misli. Nego nalagaše, da svaki živi čovek radi neki posao neki sazidni posao i tako radi. Jer on snatraše reči

i misli ne kao zanimanje nego kao životvornu muziku svakog zanimanja.“ Tudi Vran Gavran izvršuje kot marsikateri drugi učitelj človeštva rokodelski poklic (lončarstvo). Marsikateri nauk pa se mi dozdeva neprikladen kot vzgojni princip za večje socijalne skupine. Ker vidi človek v drugem „i sebe samoga, on simpatiše do samožrtvovanja svakoj stvari“ (str. 3). Kot posledica tega se nam nalaga kot dolžnost neskončna popustljivost, milosrčnost... Taki nauki so odsev plemenitega pojmovanja etičnih zahtev. Ako se pa ozrem v domačo zgodovino, moram reči, da so vplivali skrajno neugodno na naš razvoj. S takimi nauki so nas mamili tuji premeteni mogočniki na usta domačih poslušnih učentikov in nam zastirali pogled v realnost; udarec za udarcem smo pospravili mirno: molčimo, potrpiamo! (Levstik.) Ako sestavimo sedaj bilanco našega tisočletnega obstoja, vidimo da smo zgubili tri četrtine naše zemlje! Toda kakor rečeno, se to nanaša na posebne razmere. Na obče pa pogrešam v nauku o brezmejnem usmiljenju proti vsakemu državotvorne moči. Do tistih dob, ko se bodo (po pisateljevih naukih) prelile in pretvorile sedanje socijalne skupine v višji tip vsečloveštva, je še daleč — do tedaj preostaja kot neposredna naloga, privzgojiti v sedanjih mejah narodu plemenski in nacionalni egoizem, ki nas uči dobro pretehtati domačo in tujo korist. Moralni zakoni so formalno povsod isti, njih praktično uporabljanje pa se regulira od enih mej do drugih.

Pisateljevi nauki imajo deloma meniško asketično noto: aseksualnost vodi do prave ljubezni dobrega principa (str. 56)! To so ideali za anahoretske celice; naj se presodi vsakdo sam, kaj mu je zapisano na dnu duše: življenje ali odpoved. Večji del etičnih nazorov v tej knjigi se strinja s krščanskimi — brez dogmatičnih predstav krščanstva; nasprotstva v subjektivnih predstavah o verskih rečeh so pisatelju nebitvena; glej odstavek: „O izmirenju bogova“ (235 ss.).

Približujemo se dobi novih verskih pokretov. Psihološki moment je dan v nekem omehčanju duhov, ki je sledilo silnim naporom in nečloveškemu trpljenju vojske. Zanimanje za verska prašanja pronica v širše kroge. Preprosti narod, kateremu je dosedaj govorila vera v nerazumljenih simbolih, si skuša vsled pridobljene pismenosti po svoje prikrojiti njih vsebino; drugod vidimo, kako se meša nacionalni moment z verskim. A vsako tako gibanje mora biti in ostati zgolj zadeva posameznikov brez obveznosti za celokupnost. V celi knjigi ne najdem sicer, kar bi nasprotovalo tej zahtevi. Tukaj imate poskus samotnega misleca, utreti si novo pot, najti nove oblike, v katerih bi zadostil svoji srčni potrebi. Religija mu je kot Schleiermacherju „okus in smisel za neskončnost“. Da je to dragocen poskus, ho rad priznal tudi oni, ki gleda z racionalnega stališča skeptično apokaliptičnega Vrana Gavrana. X. Y.

Cervantes de Saavedra: Tri novele. Iz španščine preložil dr. Ivo Šorli (= Prevodna knjižnica 3). V Ljubljani 1920. 95 str. Založba Tiskovne zadruge.

Med prvim in drugim delom Don Quixota je priobčil Cervantes leta 1613. svoje *Novelas exemplares*, kar se prevaja kot vzorne (poučne) povesti; iz vsake izmed njih se da izvajati kaka „koristna resnica“ (morala). Ta zbornik novel (v originalu jih je 12) pomenja v španski literaturi novost, ker pisatelj ne obravnava v njih starih, mednarodnih snovi, temveč jih zajema neposredno iz življenja. Zato poudarja avtor v predgovoru s ponosom, da je prvi, ki je pisal v kastilskem narečju novele: „kajti one številne novele, ki so izšle v tem narečju doslej v tisku, so vse prevedene iz tujih jezikov; te so pa moja last in ne iz-